

Германові Блюме

Сидів у старинному шкіряному кріслі перед круглим, чайним столиком, покритим темно-червоним настільником, і думав.

Закрутило в носі і, довго збиравшись, чхнув так щиро, як тільки може чхнути людина самотійна, самовпевнена і задоволена... Від цього пропав ніби й той смуток, що не давав довший час спокою, ніби він, обернувшись в якусь вибухову матерію, вискочив з луском геть. Встав і, підійшовши до вікна, відхилив фіранку і дивився з другого поверху на мокру, освічену ґазовими і електричними ліхтарями вулицю... Сюди й туди сновигали трамваї, клацаючи якимось сентиментально, ніби три дні не їли, вічно одним і тим самим тоном, який добре вже набрид... По верхах дерев шумів вітер, і падали рівно до землі лапаті сніжинки.

– Фу, як гидко там! – думав.

– Де там? ...Хто, задумавшись не раз, питає себе самого про щось, часто відповідає на дурні свої питання подібною відповіддю. Опісля механічно одягнувся в пальто, натягнув рукавички, насунув капелюх, вдарив рукою по кишені, – чи є ключі і гроші, і вийшов.

Дійсно, погода чорт зна що. Небо, та неба то й не видно. Самі ліхтарі, зігнуті постаті і час від часу трамвай або авто. Направо, два кроки далі, кав'яренька, і там бринькає сальонова музика.

Штовхнув двері, вступив туди, опинився у світлі й теплі і спитав кельнера, де телефон.

Ще хвилинка, і він у мому посіданні. Сполучився...

–... Гальо!.. Прошу на хвилиночку панну Даду. Дяку... Добрий вечір, добрий вечір, Даду... Так. Дуже радо... Ах, чому... Я хотів би зустрінутися

з вами сьогодні ще, зараз. До смерти нудно. Ах киньте ту роботу. О-о-о!.. Це щось зовсім інше. Безмежно радий. Значить так? Де?... Міст Лесінґа? Дякую... За півгодини. Досконало! Всього... Дякую...

Повісив слухальце, заплатив п'ятнацять феників і вийшов.

Лапаті сніжинки вкривали пальто, капелюх, били в обличчя, зазирали у вічі і роставали. Скрізь мокро. Вітер шарпає дерева, але лише вгорі. Йшов до мосту Лесінґа, куди було якої чверть години ходи... Це добре. Принаймні розворушу кістки і наберуся нових вражінь. Що то за вражіння – не знаю. Та мені завше здавалося, що на вулиці, у найбільшій юрбі, де люди як у круговороті переливаються масово перед очима, я набираюся вражінь, бо слідкую за ними, і напевне кожна людина, що раз проходить переді мною, полишає у мому оці на сітківці свою фотографію... і лише фотографію. Може, це й погано. Та що ж? Ах, погода гидка! Глибше у комір голову... Дома нудно, на вулиці заважають люди із своїми фотографіями, а все разом якась нісенітниця.

Ми йдемо далі... Ми мусимо на перехрестках вулиць ставати і дивитися, поки поліцей дозволить переходити. Люди масово напливають і стоять тісно. Поліцей показує, куди йти, і публіка, як приплив води, з обох боків переходить...

Це, звичайно, так багато публіки лише перед святом, вечором перед сьомою, поки всі ще не розлізуться по своїх норах і не засядуть в гурті рідні за вечерею.

– Але я не піду додому. На квартирі нема рідні. Самотність обридла до огиди, і краще от, краще зустрітися з Даду, яка вже десять разів казала, що не хоче зі мною зустрічатися, та, мабуть, через моє нахабство ні разу ще не відмовилася, навіть сьогодні у таку погоду.

Нарешті, о, радість, біля мосту! Перейшов я довгий міст і опинився коло статуї Лесінґа, що блищала від стопленого снігу під ліхтаревим

світлом. Далі університет – цей знайомий будинок, де щодня крешеш чобітьми каміння, слухаєш лисого професора і такі інші речі. Зазираю до свого годинника. З нетерплячкою, чи краще з такою цікавістю, ніби очікую засуду смерті і від цього залежить моє спасення. П'ять хвилин іще. Страшенно довго. А погода, погода пребридка!

Кожна жіноча постать, що проходить повз, видається "нею". Що то вона, що нарешті ми разом. Так, так, тут можна б багато дечого сказати, але... Не час. Хутко пролетить п'ять хвилин, і Даду, моя Даду, вже безперечно тут. Ми протягаємо одне одному обидві руки, так що я ніяк не можу підняти капелюха, не можу, хоча й хочу. Вона всміхається мені у вічі, а я починаю:

– Ну, про що ж тепер? Балакайте. Я буду лише слухати...

І ми пішли берегом ріки, вода лише злегка рябіла від маленьких хвильок і відбивала тисячу вогнів від будинків, що по ту сторону. Але вода брудна і, мабуть, холодна-холодна. Ух!... і я навіть здригнувся.

– Вам холодно? – спитала Даду.

– Ні, мені хочеться тепер мріяти.

– Ха-ха-оо!... Так, краще було дома. Чому викликали?

– Було нудно страшенно. Хоч яке страшне це слово, та й воно не змалює моєї нудьги. Тепер я слухаю, а ви оповідайте. Уявіть собі, який я ще диwak... Уявіть собі, наскільки у мені ще пережитків старого, того ще, що було колись, коли був дома у пів-Азії. Уявіть собі, що у мені ще до біса тих пережитків, як, наприклад, туга. Та я не хочу балакати. Хочу лише слухати, як колись, коли ще був маленьким гімназистом і вертався над ранок додому з вечорниць з тією, яку найбільше кохав. Чи кохала й вона мене? О, байдуже, мене це не цікавило. Ми йшли помаленьку, оповиті такими смішними мріями, що ще тепер хочеться сміятися з них. Ми йшли

помалесеньку, немов неслися на хвилях сну, чи краще тих смішних мрій, і човник наш лише злегка хитався на тих тихих хвилях. Даруйте, я знов хочу розмовляти... Спомини... Чи не воліли б зайти у кав'яреньку?... Тут і не тихо, і не привітно. Гайда!...

Мабуть, Даду й не любила мене тому, що завше не давав я їй прийти до слова, хоча плів найбільші дурниці, які тільки може мужчина у мому становищі.

Очевидно, ми таки зайшли до кав'ярні. Пройшовши ще десятків два ліхтарів здовж ріки, зайшли у гарну модерну кав'ярню... Величезну, з морем світла, яке невідомо звідки лилося, оббиту шпалерами кольору, що голубить зір, сіруватого, із такими самими килимами на долівці... Чудова обстановка... Чудові кольори!... Світло і колір зливаються й творять маленьку ніби тінь, а в ній заховалася знадлива, дратуюча нерви приваба, приваба гостра, як приваба нагої жінки. Два ряди чотиростінних кольон, які помалу, починаючи від середини, подібні до величезних розжарених у горні брил заліза, що розливають світло і тепло. Зі стелі лилися м'якенькі, як котячі лапи, потоки світла з кубічних фігурок, причеплених коло якихось кружечків. Столи і столики мармурові, а крісла оббиті матерією кольору обстанови.

У глибині сцена, і там танцюють. Властиво це якийсь кабарет, де давала ревію пречудова танцюристка муринка, під звуки риплячих, як ненасмаровані українські деревляні вози, саксофонів "Крісталь Паляст".

І моя Даду, коли ми вмостилися любонько у затишненькому куточку коло мармурового круглого столика, прийшла нарешті до слова. Я замовив дві кави і цигарки. Вона безмежно любить такі місця... (Ми курили... дим огортав нас). Особливо, коли уявити собі наш степ, український степ, під цю пору, зимою... Там сніг, сніг, сніг... Сніг і мороз.

Вона, до речі, була тут одинокою українкою, а властиво, навіть не українкою, бо батько її, латиш, звався Барухзен, мати колись була на

Україні... Перед революцією вони жили на Україні, батько був інженер на одній шахті..., а пізніше їх благородно вигнали большевики... Ну, й тепер за кордоном... Гм!... Вона вчиться в університеті, малює, живе з матір'ю, бо батько давно вже помер, мусить заробляти сама. Їй щось коло 25-ти, що на європейський рахунок зовсім небагато. Та Бог з нею.

Вона часто казала: "Наша Україна, наші степи, наш Дніпро" й інші приємні слова, які не пасували до її носика.

По-українськи вона ні слова, балакали здебільш по-російськи або по-німецьки; вчити її по-нашому все одно даремна робота, тому збиравсь я часом спитати її: чому вона думає, що Україна є дійсно наша, а не чужа, що ті степи є дійсно наші, і дійсно широкі, і дійсно хороші... Кортіло спитати, але не наважувався. Розмовляти про Україну для мене справа великої відваги... Хто дав мені взагалі право помітувати цим словом по кабарегах у теплі й купелі м'якого світла, у пахощах жіночого тіла й рипінню саксофона?

Та вона розв'язалася і говорила без кінця. Говорила, а я, дійсно, лише... ні, навіть не слухав. Я мав намір розказати їй краще лоскотливу історійку...

Курили... Дим, мій милий, смердючий дим! Як люблю тебе. Ти дійсно віками дурманив наші голови, і що вартий був би світ тепер без тебе? Ти огортаєш мозок пеленою мороку, і в нього, через неї, лізуть якісь божевільні думки... А там почуєш якесь нове джімі... І коли саксофони, як кажуть нові поети, почнуть виливати пісні новими устами старих янголів, стає не раз від щастя нудно, чудно від диму, саксофонів, пахощів тіла і танців, від яких по твою тілі пробігає таке почуття, ніби хтось ллє без перерви у твою нутрі гарячий, міцний пунш... Самці при цьому часто туманіють, самички часом закривають на одну малюсіньку хвилинку очі... І коли вискочила була сама дебютантка, ім'я якої починається буквою Ж., то, певно, всіх занудило... Чого тільки не виробляв її живіт, який блищав, як витерта руда халява, і на якого адресу Даду посидала часом влучну заввагу.

Ми далі куримо, далі грає музика, сидять навколо парочки, дівчатка здебільшого у коротесеньких спідничках, які, на диво, подобаються кожному, бо не закривають того, чого не треба... Та це між іншим... Даду балакала й балакала. Ми зовсім випадково, а може, й не випадково згадали, що у нас дома сьогодні кутя різдвяна. Даду, видно, любила спомини... Видно, добре колись жилося; видно, багато краще, ніж тепер бігати в інститут щоранку по півгодини, малювати на замовлення лубочні картинки, давати лекції і пильнувати хвору маму. Видно, краще було. Було та минуло...

Гай-гай! Вона вся поринула у спомини. Її досить гарні оченята, невиразного сірувато-зеленого кольору, повилися туманом смутку, який ще згущувався хмарою димку, що час від часу вилітав з її, не сказав би рожевих, а так напіврожевих, усточок. Зложила ногу на ногу, так що коліно, це гарне, кругле, щільно обтягнуте панчохою зі штучного шовку коліно, опинилося під самим моїм носом. Її голівка легенько нахилилася на бік, її цигарочка, яку вона поетично тримала двома рожевими пальчиками лівої руки, димилася тоненьким струмочком... Над іншими головами мій дим та її дим мішавсь і тримався синюватою, мелянхолійною хмаркою.

Чи й душі наші так мішалися? Хтозна. Казала, що хотіла б увияти себе тепер у степу, у широких, майже безмежних степах України, їхати сльми, загорнувшись у кожух, і мріяти про ось такий кришталевий палац.

– Із муринками, – перебив я.

– Так, – кинула разом з димом, – із цим... Ми страшенно відстали від Європи. Ми знаємо лише наші Марусеньки і Калиноньки з соловейками та Гриців під вербою... Чи сльяться нашим дядькам, які, наївшись тепер товстих вареників, запивають їх самогоном чи хандрою, ці кришталеві палаци, ці павільони, де так дешево купити все, що дає щастя, все, що виринає душу з буденних (це дослівно її слова) стисків сірого оточення...

Тут людина отруїлася розкішшю і тоне у ній, а там тонуть у гною смердячої ріллі, у чаді самогону.

– Заждіть, – перебив я знов... – Не горячіться. Вам так їх шкода?...

– Що хочете цим сказати?

– Нічого... Он музика грає...

І дійсно. К-р-р-а-а-ка-ка-ка, – рипів саксофон.

Ми курили... Сьорбали каву і мовчали. Може, я й занадто грубо перебив потік гарячих, як окріп, слів Даду. Посередині сновигали, чи краще літали, як м'ячі, кельнери у фраках і щиро накрохмалених манішках, помахуючи серветками.

Навколо море голів...

Мене перекинуло також в інший світ рідне моє, власне почуття. Видавалося, чи, краще, я уявляв собі, що ті широкі, блискучі двері кав'ярні відчиняються і звідти раптом показується моя мати. Коли б у цю пору раптом ударив грім і зворушив увесь цей натовп, і то, думаю, не викликав би більшого здивування в юрби, як поява цієї істоти. Так не пасує вона сюди. Я бачу її у такому вигляді, як звук завше її бачити, з негарним, зовсім висохлим обличчям, з запалими, ніби силою вбитими глибоко очима, у порваному кожусі, з якого на всі сторони стирчить вовна, у великих чоботях. Вона йде просто на мене і простягає руки. Чорні, жилаві, висушені, як осикові тріски. Вона несміливо просовується поміж мармуровими столиками, зоставляючи сліди гною на сірому, м'якому килимі. Вона наступає на чистесенькі жовті черевички елегантних пань...

І що ж я?... Що зробити мені? Чи обернутися серед цієї препишної юрби і тричі сказати: "Не знаю?..." Чи, схопивши голову, дико вереснути,

вдати божевільного і втекти? Чи просто брутально, разом з льокаями випхнути на вулицю її?... Ту, яка, пам'ятаю, один раз на кутю, як і сьогодні, вечором обняла мою голову, гладила по ній шорсткою рукою і казала:

– Я добре вишпарила тебе сьогодні, але ти заробив. Не бий Василя, вона мала ще й дурна...

– Мила мамо!... – я мало не крикнув голосно, та схаменувся і лише сказав: – Завтра день моїх уродин, Даду.

– Знаю, – відповіла вона, нахмурившись, бо легенько накопила губки на мою мовчанку. Я вже сказав, що вона, либонь, двадцятий раз питала, пощо кличу її, коли не хочу розмовляти. Я ж лише думав, як їй не набридло завше одно й те саме питати й чого, коли так, іде зі мною.

Покликав кельнера і заплатив. Він приніс нашу гардеробу, ми одягнулися, підняли коміри і покинули "Crystal Palace".

Зимова, мокра, убрана у світло електрики вулиця мала характер зачарованої прірви, де міститься все взагалі, що потрібне людській істоті. І коли б уявити себе там, де ходив ти колись, серед простору, обмеженого лише небосхилом, де бачиш лише себе, землю і блакитну глибіню, коли станеш не раз повний почувань, що розривають без болю груди, а твої уста не наспівують якоїсь обридлої "Сузани", а хочуть крикнути: "Осанна!..." Хочуть крикнути: "Небо!... розгорни свої груди, відкрий свою мудрість, бо я бог, я хочу бути богом, хочу досягнути твою глибіню!..." Так, тут, ось тут у юрбі, ти лише хробак... Чорні постаті сновигають сюди й туди, равкають авто, під ліхтарем нафарбована, змерзла повія, до якої підходять і відходять постаті, видно, не торгувавшись... Так. А там іде дядько Григор до якоїсь Мотовилівки, а дядько Сидір до Гаврилівки. На півдороги зустрілися...

– Далеко до Мотовилівки, дядьку, добрий вам день?... – питає Григор.

– А ще п'ятнацять з гаком, доброго вам здоров'я! – відповідає Сидір.

– Го-го!... Ще шмат, не завадить і поснідати. Чи не присядете й ви?

І сідають обидва край дороги, виймає Григор засохлу шкоринку чорного хліба, трощить її порепаними пальцями і дає кусок Сидорові... Сидір має воду, і їдять, і п'ють вони, і дякує Григор Богові за добру погоду, а Сидір жалується на кепський врожай, і ця тема захоплює їх, і довго-довго, години три пробалакають вони про погоду і врожай, і ще розходячись, не можуть скінчити цікавої розмови.

Зміст і повнота життя... Для означення цього тяжко дібрати слів. Зміст. Висмокче людина-паразит усю мудрість, увесь той зміст із землі, скує її нещасну залізом, здавить, а вона із своїми містами, які так таємничо витріщилися в її грудях, помалу здихатиме і дійде до того, поки, зробивши останній поворот, зірветься з орбіти і потоне в просторі...

Ну, до цього не дійде. Це смішно! І дійсно смішно. І мені смішно... Але мрію. Часом, коли відчуваєш себе якимсь маленьким дурником, мимоволі хочеться помріяти. Я ж мушу бути таки людиною. Таки мушу бути нарешті. А ви як думаєте, Даду?

Вона не вміла відповісти, а я боявся. Ми два різні світи, два світи з різними думами й світоуявленнями.

Хутко наблизилися до вулиці, до тихої і глибокої, як прірва, вулиці, де жила Даду. Було не темно, але і не так яскраво, як у центрі.

Мені раптом чомусь стало шкода її. Ще недалеко від дому, де вона живе, я щільно притиснув її лікоть до свого боку, так що вона глянула мені у вічі. Дадуся зирнула так, ніби дякувала... І мені стало ще більше шкода. Здавалося, що між нами чогось бракує, що дійсно я – падлюка, завсіди лише дратую її.

Очі її, боюся сказати, чи відбивають вони її душу. Бідна істотка!... Вона часто на мене сердилася, і навіть дуже часто. Вона кричала, що я дикун, нахаба без темпераменту... себто про темперамент завше йшло, коли ми де-небудь під музику сьорбали каву і курили.

Я ж дійсно ніколи не уявляв собі, щоб вона стала моєю любкою, не вважаючи, що ноги її такі гарні і що спідниця така коротка.

Аж сьогодні, після довгого дратування, після того як вона так хотіла балакати, а я так довго мріяв, навіть ніби не звертаючи на неї уваги, мені стало шкода її... І коли б це не на вулиці, а в кімнаті, я напевно погладив би ту милу, шовкову голівку, яку звуть "бубікопф". Я навіть не цілував її, бо її уста видавалися мені такими сухими, що тратили всяку насолоду. Вони не мають тієї отрути, яка приносить часом стільки нещастя. Ні...

Вона ніби відгадала мої думки, і коли ми стояли вже коло дверей дому, де жила, вона сказала: "Зайдіть. Мама буде рада. Ми послухаємо радіо. У нашого господаря гарний апарат".

Ну, я й зайшов. Жила в партері великого дому, наймаючи з матір'ю в одного купця дві гарні кімнатки.

У першій, яка була і їдальнею, і сальоном, зустріла її мати, висока, струнка; не вважаючи на те, що голова вся біла, мала постать молодої дівчини. Одягнута в чорну сукню, а на грудях її теліпався монокль. Вона не дуже радо зустріла мене, але мирилася із становищем і була привітна. По десяти хвилинах від нашого приходу вона почулася вже втомленою і, попрощавшись, пішла спати. Я не шкодував її відходу, а дочка?... Вона, присівши в куток темно-зеленої канапи, підперла ручкою підборіддя і дивилася ну... куди? Просто у простір. Що думала вона? Байдуже. Я поглядав часом на неї, пробував навіть зазирнути у вічі, хотів розпочати розмову, та не знав, звідки. Нарешті наважився нагадати про радіо. Вона байдуже і не встаючи простягнула до столу, де стояв телефон, зняла слухальце.

Вона питала у господаря, чи ми можемо зараз слухати радіо.

Дістала відповідь "так", і перейшли до просторної кімнати, де було досить холодно. Господар, чи може його син, бо молодий і як коноплина тоненький, наставив апарат і по хвилині вийшов, сказавши з янгольською усмішкою: "До побачення", чисто, як часом у великій крамниці, де люди бувають до неможливості чемні.

Achtung, Achtung!... ага, Берлін... Почав чогось шукати українського. Варшава, Прага, Катовиці, Рим, Париж, Москва... зупинився на хвилинку. Там співала співачка... якісь горлові звуки. Де ж Україна? Не можна знати. Видно, кепський апарат. Даду починало це дратувати, вона хотіла слухати яку-небудь легку музику, я ж шукав Харкова. Нарешті натрапив. Там якийсь виклад... Дужий, неукраїнський голос, балакав по-українськи, часто ломаючи слова, мішаючи багато російських, казав про якийсь обман. Видно, антирелігійний виклад. Дурнувато балакав, та видавалося, що він каже щось наймудріше, що може лише сказати людина. Я милувався лише звуками рідних слів, хоч і фальшиво вимовлюваних.

Дадусь гнівалася...

У космосі, у просторі, у темноті, що огорнула нашу кулю, несуться хвили, несуться без перерви, нестримано, не знаючи ні кордонів, ні рас. І принесли вони з далекого, рідного краю з собою щось невимовно болюче, але таке рідне. Хто відірвав кусочок мого серця? Хто крає, хто шарпає його, хто двігає по ньому тоненькими дротиками, хто довбається в ньому брудними пальцями, хто обсипав його червоним приском?!... Хто?!... І обертається поволі земна куля, а на ній Україна. На ній малесенька плямочка, що зветься Україна. Я бачу її, я чую її, я схожу з верхів і бачу тебе... Чим ти багатий?! Гей, мовчать, злидні, мовчать!... І коли б сонце було добре, воно зродило б і нам долю. Я чув... радіо казало... "...І коли, товариші, Україна, ета, каторая так много перенесла, которою угнеталі, ето все було дякуючі богу, блаґадаря реліґії"...

І я обернувся на вершині гори своєї мудрості, вистрілив сам у своє серце і крикнув блюзнірські слова прокляття.

Мені хотілося бути циніком. Хотілося перебрати всі слова лайок і послати тим, з вини яких страждає наш край. Хочу зірвати з них манливу корону і топтати, топтати... Мені не треба мудрості, не хотів я і не потребував жодного права. Було шкода лише чогось, шкода до такого глибокого болю, який, мабуть, відчував Христос, ронячи на камені криваві сльози.

...Де ж твої міста?! Де ж твої сталеві обручі, які обхоплювали б світ? Де твої... ах, та геть з цим!...

Схопився, прискочив до Даду, сів коло неї і, міцно обнявши, почав голосно і довго цілувати її. Цілував так голосно, що вона злякалася, встала і зробивши більше світла у кімнаті, здивовано всміхалася, а по її обличчі розлилося полум'я... Навіть оченята, здається, блиснули.

– Що вам? – спитала,

– О, як я вас люблю, Даду! – кричав, коли ми перейшли знов до її кімнати. – Може, я й дивак, та ви не дивуйтесь!... При тому всьому, при такій обстанові...

– Якій? Яка тут обстановка?...

– Ах, знаєте, радіо... І... ні. Я сходжу з гори і зі степу. Кланяюся культурі. Я кланяюся вам, Даду! Ох, мила, милісінька, Дадусь! Коли б я умів так ніжно вимовити ваше ім'я, як вимовляють признання два листочки берізки рожевого ранку на Україні, то й і то було б мало.

– Ви любите її?

– Хо-о-о! Я бачу там дядька з великою матнею, у постолах, з довгою чуприною, як віхоть, розкуйовдженою, з неголеною бородою. У чуприні повно бруду і вошей. Він іде у свою берлогу, де також бруд і воші... Його діти у вошах... Брешу я?... Ні... Тисячу разів ні, Даду!... Я вродився сам у бруді і вошах... Уявляю собі, що мати при мому народженні обмотала мене брудною шматою, баба Виліта зав'язала пупинко і баста... Наш мужик і колупає землю, вичерпує з неї її соки і мудрість свою немудру і живе, чи, краще, животіє, не помічаючи сам свого життя. Та коли наша мудрість виллється в один великий чин, у могутню повінь, та прорве береги своєї гатки, вона створить щось могутнє, щось, що здивує й струсне світ. Коли розум охопить той безмежний простір – той степ, який омивається хвилями моря, або синім краєвидом неба, то здається, що де, як не тут, зродитися силі, де, як не тут, почерпнути міці і слави? І так, у снах і на яву вірю у свою сплюгавлену країну, в її будучність, вірю в її силу і невичерпану мудрість. І моя віра не дозволяє кинути прокляття країні тій, яка так довго спить у зневазі. Звідки та віра – все одно... Я висав її з молоком моєї матері – мужички!

– Та не кричіть так. Матір збудите.

– Так. Може, я й кричу. Але повірте. Я вірю, і як не вірити, коли віра сама лізе у вічі...

У круговороті, у димному хаосі, який обертається поволі у космос, родиться ідея. Вона така умовна, що трудно про неї щось сказати, але вона родиться. І вам відомо, що наша ідея залежить від нашого степу. Це вже правда. І все наше горе, що степ творив людину-бога, а не людину хробака... І ми мусимо вбити нашого бога... Ми внесемо у степ світло електрики, яке затьмить світло сонця. І коли зникне на нашій землі остання солом'яна стріха, коли степ опережеться густою сіткою доріг, коли вся наша земля обернеться в одну машину і сконає в душі останній бог, і Дніпро не зареве порогами, не нагадає більше запорожця у синіх штанях – зникне мужик, а з ним і воші, зникнуть соловейки, натомість народяться голі ноги, шовкові сорочки, заграє пісню саксофон і згасне сонце... Бо тут його нема... Але мені час іти.

– Ваші завтра іменини?...

– Ні, вже сьогодні, бо по дванадцятій, а я народився опівночі.

– У свято?

– Так.

– А вмерете?

– Байдуже, я не вмеру. Не стане терпцю. Краще жити.

– Браво! Я поцілую вас. Так. Гарзд.

– А ось що... Я приготувала вам оце... Вона скочила до бюрка, витягла звідти течку, де була картина...

Картина, звичайнісінька лубочна картинка, на якій намальована прехороша жінка, неубрана, як Бог творив. Вона розляглася на препишному килимі...

– Що, негарна? Ну хто це?

Вона любесенько зазирала у мої очі і раділа вже моєю радістю, очікувала, що я скажу...

– Ну, хто це? Ну... вгадайте...

– Das muss eine Hu... sein, – сказав я.

– Владе, – крикнула Даду, – ви мерзотник!

У цьому окрику було дійсно багато болючого. Опісля вона плакала.

Я надягнув пальто і капелюх. Даду хлипала, уткнувши голову у кут канапи, і

рвала на шматки свою картину. Я постояв хвилинку над нею і вийшов.

Уже в сінях у мені відгукнулося ніби луною: "Мерзотник", кинуте жінкою в образі. Мусів вернутися.

Присівши тихенько коло дівчини, яка плакала, дійсно плакала із сльозами, хоча це не модно тепер, я просив пробачення, цілував ту руку, що порвала порнографічну картинку, цілував, поки слід образи не розтопився.

– І як ви могли, – промовила вона нарешті. – Скажіть, як ви могли... Найбільший падлюка не зробив би цього. Я ж малювала, думала, тішилася... Тішилася, що зроблю вам приємність... Думала, що ви станете нарешті людиною, звичайною, простою, без дивацтв. І до чого все йде? Чому ви граєте вічно комедію?...

– Я образив вас. Простіть. Але ми не маємо права виставляти сороміцької її наготи. Я думав дійсно, що це якась повія. Ми мусіли б хоча чим-небудь прикрити її...